

Úgy tűnik azonban, hogy az eddig már megszokott, egységes tetrachord-szerkezet itt is megtörik, hiszen többször is találkozunk az énekben a *lá-szi-fá-mi* sorral, amelyben a *fá* sehogyan sem illik be abba a szerkezetbe, amelyet várnánk. Véleményem szerint azonban —az ekténiához hasonlóan— itt is tetrachordalaphang-áthelyezéssel van dolgunk: a középső tetrachord *lá*-jára mintegy masnit kötünk, lefelé menet szabálytalan tetrachordot építünk fel, amely félhangból, bővített másodból és ismét félhangból áll. A dallam aztán ismét visszatér a korábbi tetrachordrendhez, és mollosan, vagy ha úgy tetszik, dórósan fejeződik be. Ez a görbült tér, ez a közbeiktatott módosított tetrachord talán szintén azt a *különleges, nagybőjti lelkiállapotot* kívánja formába önteni, mint amelyről az ekténiák és a pap–nép-párbeszéd is tanúskodik az Előszentelték liturgiájában. Így válik kerekké és egészszé az eucharisztikus *Krisztus előtti hódolatunk*, vele való személyes találkozásunk, megtisztulásunk és átisteni-ülési vágyunk.

Cselényi István Gábor
esztergomi paróchus

Fiatalok a zsolozsmáról

Az elmúlt év júniusában kérdéseket tettem föl egyetemista fiataloknak, akik a gödöllői premontrai plébániatemplomban sokszor együtt zsolozsmáznak a premontréiekkal. Mit jelent nekik a zsoltározás? Vajon miért fontos ez nekik? Komoly és mélyre szántó válaszok születtek, életszerű és friss meglátások, amelyekből most közlünk néhányat. (A szerk.)

— *Mióta jársz zsolozsmára?*

— Nem tudom. A szkólában kezdtem el először zsolozsmát énekelni, mert akkor volt egy-egy olyan alkalom, ahol a szkóla is énekelt, így „nincs menekvés” alapon kellett énekelni. Aztán persze ez megváltozott.

— *Hogy találtál rá?*

— Az előbbi válaszból is látszik, hogy nem én találtam rá, hanem „ő” talált meg engem. Azzal, hogy egyre többet kellett énekelni, pénteken, a hittan előtt és szombaton, a szkólapróba előtt, szinte már olyan szokássá vált, amit az ember nem szívesen hagy el.

— *Miért fontos neked részt venni rajta és időáldozatot vállalni érte?*

— Mert énekelhetek, mert mindahányszor dicsérhetem Istent zsoltárokkal, kicsit közelebbi kapcsolatba kerülhetek vele. Magam is elcsodálkoztam rajta, de most már van úgy, hogy idézek a zsoltárokból, vagy valakinek valamelyik mondatából asszociálok egy zsoltárversre. Ez jó, mert ezáltal a mindennapjaim változnak meg.

— *Mi a különbség a mise és a zsolozsma között (részvétel szempontjából)?*

— Számomra „nincs különbség”, de ha csak a hívek szemszögéből nézem, akkor a zsolozsma talán aktívabb részvétel, mint a mise, de mind a kettőben a tevékeny részvétel által kerülök közelebb Istenhez.

— *Nem furcsa dolog végig énekelni?*

— Nem. Ha ilyen kérdést fel lehet tenni, akkor ezzel egyenrangú kérdés lehet: „Nem furcsa dolog misére járni?” Hiszen a misén is énekelni kell („actiosa participatio”), imádkozni kell, a zsolozsmákon meg ha mindenki énekel és én nem, csak azért mert furcsa dolog, vagy mert nem tudom, vagy mert folyton elrontom az első tónust, akkor nem veszek részt tevékenyen. Természetesen a mondott zsolozsmának is hangulata van, de miért maradt ránk mégis ennyi — szebbnél szebb — énekelt változat, ha úgy érezték volna jobbnak, hogy a mondott a „jobb”, a szebb? Mert valószínűleg mégis az énekelt a teljesebb, és közelebb visz Istenhez. Nemrég történt, hogy csak kevesen voltunk a vesperáson. Elmondtuk, majd másnap elénekeltük ugyanazt. Az éneklés alatt vettem észre, hogy teljesen megváltozik a szöveg azáltal, ha az ember énekl. Máshol kapott értelmet a mondott és máshol az énekelt „változat”. A dallam már önmagában hangsúlyoz dolgokat, míg a mondottnál a felolvasással máshova kerülnek a hangsúlyok.

— *Hogy lehet bírni a zsolozsmák mondását?*

Hogy lehet bírni a miseszöveget? Az elején az ember azt se tudja, hogy mire figyeljen, ismeretlen a szöveg, zavarában a dallam visszaéneklése se megy. Aztán idővel (1–2 év) a dallammal már többnyire nincs gond, és a szöveg olvasására sem kell már annyira koncentrálni, lehet a tartalomra figyelni. De arra soha nem lehet elég! Mindig mást veszek észre, mert mindig más lelkiállapotban ülök be a padok közé. Szerintem, ha fejből tudnám az összes zsolozsmát, akkor is tudna mindegyik újat mondani.

(Gossler Károly számítástechnikus)

— *Mióta jársz zsolozsmára?*

— A pontos idejét nem tudom megmondani, de azután voltam először, hogy elkezdtem ministrálni. (Ez nyolcadikos koromban volt adventben, tehát kb. hat éve, ha jól számolom.) De úgy emlékszem, még akkor sem rögtön, hanem úgy kezdődött, hogy osztálymisék előtt hallgattam, ahogy „valamit” énekelnek ott a stallumokban. Aztán kíváncsi lettem, mi is az, és egyre több lehetőségem lett végighallgatni egy-egy zsolozsmaórát, úgy, hogy kicsit korábban mentem a misék előtt, de ekkor még nagyon ritkán. Rendszeressé a pénteki hittanok elindulása után vált (két és fél éve), amikor már nemcsak a misére, hanem egy fél órával korábban, a vesperásra is elmentem.

— *Hogy találtál rá?*

— „Véletlenül”, mint ahogy oly sok jó dolgot véletlenül fedez fel az ember az életben. De persze kellett hozzá a kíváncsiság is, hogy megtudjam: hogy is

hangzik elejétől végéig az a zsoltosma, aminek én mindig csak a végét hallottam. Aztán az is jó volt, hogy nagybőjtben (meg talán ádventben is) az osztálymisk helyett laudest énekeltünk. Nem az volt jó, hogy nem volt mise, hanem hogy megismerhettük a laudest. Tehát így kezdődött, aztán szépen lassan egyre gyakoribbá, illetve inkább rendszeressé vált, péntek esténként, meg máskor is...

— *Miért fontos neked részt venni rajta és időáldozatot vállalni érte?*

— Két szempontból fontos nekem: Először is magának a zsoltosmának közösségépítő és -fenntartó ereje. Fantasztikus dolog már csak együtt lenni is azokkal, akiket szeretek, és akik szeretnek engem, Istent dicsérni meg aztán végképp jó dolog együtt. Jó látni azt a szerzetesközösséget, amelyet ti alkottok: látjuk, hogy kevesen vagytok ugyan, de ez mégis egy élő és tevékeny közösség, amely ugyanúgy működik, mint egy nagy létszámú rend. Jó érzés köztetek lenni hívóként is: az ember tudja, hogy nem tagja a rendnek, mégis részese lehet mindennapi életeteknek, bepillantást nyerhet mindennapjaitokba, és közelebb kerül a rendhez. Lehet, hogy egészen közel: belép a rendbe, de lehet, hogy „csak” annyira, hogy igaz testvéri kapcsolatot tud kialakítani veletek, felebarátok, barátok leszünk. S ha ez megvan, tud esetleg segíteni nektek, vagy ti tudtok segíteni azon, aki most már mer segítséget kérni tőletek, hisz egy közösségbe tartozik veletek.

Másodszor: a zsoltások, amelyek a zsoltosma fő részét képezik, szintén fontosak nekem. Tudom, hogy már többször beszéltünk a zsoltások világáról, épp ezért most csak a személyes oldaláról szeretném megközelíteni a kérdést, hogy miért is olyan fontosak a zsoltások. Talán nem véletlen, hogy a „nagy” vagy „hosszú” zsoltosmák a nap elején és végén vannak, mert a reggel és az este a legfontosabb időszak az ember egy-egy napján belül.

Reggel nem mindegy, hogyan indul a nap. Idegesen, kapkodva, rosszkedvűen; az ember már előre fél attól, mi minden nehézség fogja őt érni a nap folyamán, az ezektől való rettegés miatt görcsös és szorongó, búskomor egész nap. Vagy pedig Istennel, Isten nevében kezdi a napját, egy laudessel, melynek zsoltárait imádkozva átélheti, hogy hiába a sok nehézség, Isten nem feledkezik meg az emberekről. Hisz a zsoltások is elég szélsőséges élethelyzetekben, lelkiállapotokban íródtak, mégis mindben benne van az Isten szabadítása, vagy legalábbis a remény és a feltétlen hit abban, hogy ez be fog következni. És akkor a zsoltárokat imádkozó mai ember rájöhet, hogy hiába éri őt ennyi nehézség a nap folyamán, Isten nem feledkezett meg róla. Ha ő napközben tisztességesen ellátja feladatát, megteszi, ami tőle telik, Isten is ott lesz vele minden munkájában. Amikor félév közben, az egyetemi nehézségek miatt én is elég reménytelennek láttam sok mindent, reggelente, az első előadás előtt elmondtam egy rövid laudest, és elolvastam a napi olvasmányt és evangéliumot. Ez a kettő adott erőt, hogy el tudjam viselni az adott napot, minden nehézségével együtt.

Este, mikor az ember már többé-kevésbé befejezte a napját, legalábbis a lényegi tevékenységet, nem rossz (sőt!), ha számot vet azzal, mit is alkotott a nap folyamán. Hálát adhat Istennek azért, ha valami jól sikerült, főként, ha nyilvánvaló, hogy csak a maga erejéből ezt nem tudta volna véghezvinni, némi isteni kegyelem azért kellett hozzá: „a Szentlélek tettenérése”. De arra is jó az este, hogy az ember átgondolja, mit rontott el aznap, s ezt legközelebb hogyan javíthatná ki.

Nagyon tetszik a szexta könyörgésében az egyik mondat, amelyik valahogy így hangzik: „javítsd ki, amit elvétettünk”. Ezt nemcsak a nap felénél lehetne kérni szerintem, hanem este, amikor már befejeztük a munkánkat, s kiderült, mi is az, amit elrontottunk napközben. Aztán az este, mint az éjszaka kezdete, lehetőséget ad arra, hogy nagyobb távlatokban gondolkodjunk, mint egyetlen nap: az egész életünkről. Hálát adhatunk, hogy Isten még egy napot hozzáadott az életünkhöz. Az éjszakához közeledve meg bele lehet (vagy kell) élni magunkat, hogy mi van, ha holnap már nem ébredünk fel. Nem egy megbénító, állandó haláltudat kell, hanem éppen a felszabadító tudata annak, hogy egyszer mindent, ami itt van, itt kell hagynunk, ezért kár túlon túl ragaszkodni a világi javakhoz vagy aggodalmaskodni világi problémák miatt.

Összegezve: hogyha valaki odafigyelve, „tevékeny részvétellel” imádkozott végig egy zsolozsmát, lehetetlen, hogy ne talált volna legalább egyetlen olyan zsoltárverset, aminél majdnem kiesett a könyv a kezéből, mert úgy érezte, ez a sor itt és most csak neki és róla szól!

A zsolotárokról még egy kicsit: a zsolotárok mint imádságok arra is jók, hogy az ember imádkozza őket olyankor, amikor szélsőséges lelkiállapota (határtalan öröm vagy határtalan szomorúság, szorongás) miatt képtelen saját szavaival imádkozni. Különleges élmény ilyenkor elmondani, elimádkozni, elénekelni azt, hogy „a mélységekből kiáltok hozzád, ó Uram ...” vagy „könyörülj rajtam, Isten ...” vagy „hálát adok neked, Uram, teljes szívemből ...”

— *Mi a különbség a mise és a zsolozsma között (részvétel szempontjából)?*

— Mivel a zsolozsma világiaknak nem kötelező, az ember nem érez különösebb büntudatot, ha esetleg valami (egy neki fontosabb tevékenység, de semmi esetre sem lustaság!) miatt nem tud részt venni rajta. De annak ellenére, hogy merőben más a lényege egy szentmisének és egy zsolozsmának, a hívek részvétele ugyanolyan aktív (vagy sajnálatos esetben passzív) lehet mindkettőben. A zsolozsma talán közelebb állhat(na) azokhoz, akik a zsolotárok csodálatos világába már bepillantást nyertek, s a „látottak”-hallottak megragadták őket, hisz ezek mégiscsak kézzelfoghatóbb és hétköznapiabb dolgok, mint a szentmiseáldozat, amit emberi ésszel felfogni nem túl egyszerű dolog...

— *Nem furcsa dolog végig énekelni?*

— Ha valaki nem tud énekelni, mert nem tanították meg, annak furcsa. Épp ezért azok részéről, akik zeneileg képzettek, és művészi szinten végzik az éneklést, hatalmas felelősségük van. A „pórnépet” nem elhallgattatni kell, ha esetleg kicsit hamisan énekel. Nem lesajnáló tekintetekkel kell illetni, és várni,

hogy majdcsak abbahagyják, hanem segíteni kell nekik, hogy együtt zenghesse mindenki az énekeket, és az egyszeri hívő ne érezze úgy magát, mintha csak egy koncertre jött volna közönségnek. Mert hát akkor elveszne a tevékeny részvétel, mivel esélye sincs rá az embernek. Később, ha rendszeresen vesz részt valaki zsolozsmán, egyre jobban ismeri a dallamokat, egyre jobban megy az éneklés. Ilyenkor már egyáltalán nem furcsa, hanem fantasztikusan jó érzés énekelve dicsérni az Istent. Néha én is kicsit elragadtatom magam, mikor úgy érzem, már egész jól megy a dolog, aztán mindig rájövök, hogy jobb visszatérni a realitásokhoz, de még így is sok öröm van az éneklésben.

— *Hogy lehet bírni a zsoltárok mondását?*

— Nem unalmasak, sőt! Még azok sem unalmasak, amelyekben van ismétlődés. Az olyan, mint egy refrén egy énekben vagy valamiféle ritmust, lendületet ad a zsoltárnak. Illetve biztos valami fontos dologról lehet szó benne, ha a zsoltáros jónak látta ennyiszor leírni.

(Szakmány Csaba, kémia–fizika szakos egyetemi hallgató)

Pár éve kezdtem el zsolozsmázni, akkor, amikor valami olyan alkalom volt itt a templomban (pl. egyházközségi lelkinap, nagy ünnepek stb.), hogy zsolozsmázni lehetett. Nagyon szeretem bennük azt, hogy énekelni kell őket, mert szeretek énekelni, és nekem egyáltalán nem unalmasak. Hiszen, amikor a táncos barátaimmal együtt vagyok, akkor mindig megvannak azok a nóták, amelyeket mindnyájan szeretünk, és mindig azokat énekeljük. Vannak olyanok, amelyek mindig előkerülnek, de tanulunk újakat is. Úgy érzem, a zsoltárok is ilyenek, mert ezek a sorok az ember elméjének részévé válnak. Akkor tapasztaltam ezt, amikor hittanon beszélgettünk a nyolc boldogságról, és mindig eszembe jutottak ilyen zsoltársorok.

Nem feltétlenül csak a zsolozsmából, hanem introitusokból, antifónákból is. Szerintem a zsolozsma is olyan, hogy az ember ugyanazt énekli többször, és részévé válik az, amit énekel, főleg hogyha meg is jegyzi ezeket, mert ha valami olyan helyzetbe kerül, amiről eszébe jut egy pár sor, talán könnyebb Istenhez emelkedni az életnek azokban a perceiben, és keresztényhez méltóan helyállnia.

Amikor zsolozsmázom, az olyan, mintha egy kis időre bekapcsolódnék valami körforgásba, mintha kivennék belőle egy kis részt. Tényleg, most ebben a pillanatban az jutott eszembe, hogy az emberek a zsolozsmával mindig dicsérik az Urat, főleg a szerzetesek, akik a napnak minden egyes szakaszában énekelnek, és én is bekapcsolódom ebbe egy pillanatra, mintha a folyóban, ami csak folyik, folyik a tenger felé, én is úsznék egy kis távot.

Azt is szeretem a zsolozsmában, hogy adva van az, hogy mit kell énekelni. Ezek a zsoltárok mind olyan csodálatosan kifejezik Isten dicsőségét, bár én

azért nem mindig ezen gondolkodom olyankor, de néha rácsodálkozom, hogy micsoda képek vannak bennük! Nekünk szinte természetes, hogy ezeket a hasonlatokat használjuk, de ha tényleg belegondolunk, akkor félelmetesek. Egyszer éppen ezt éreztem, amikor az jutott eszembe, hogy Isten a zsidókat száraz lábbal vezette át a Vörös-tengeren. Ez szinte már olyan megszokott kép, de amikor belegondoltam, hogy ez milyen lehetett valójában, hát elég félelmetes volt.

Azt is szeretem még, hogy mindig ugyanaz a dallam van sok ideig, hogy minden verset ugyanarra a tónusra kell énekelni. Ezt nem tudnám megmondani miért, de valahogy jó, olyan biztosságérzetet nyújt, szinte a végtelenségig lehetne így imádkozni, és az ember nem unná meg, mert a szöveg mindig más.

Magukat a zsoltárokat is szeretem, mert szerintem pontosan azért vannak, hogy énekeljük őket, és mindenféle emberi érzésen végigmegy az ember, amikor énekli őket, és szerintem ez igaz. Este lefekvés előtt gyakran elolvasok egyet-kettőt, és mindig olyan jó élmény, mert olyanok, mintha hozzám szólnának. De azt hiszem, legjobban azokat szeretem, amelyek arról szólnak, hogy Isten mennyire hatalmas és dicsőséges, mert amikor ezeket olvasom, akkor mindig boldog leszek.

Azt hiszem, a zsolozsma valamiféle fegyelmet is ad az embernek, mert azokra a versekre kell koncentrálnia, amelyeket éppen énekel, és azokkal kell foglalkoznia. Mint amikor valaki kiválaszt egyvalamit sok dologból, és csak azzal foglalkozik, de azzal alaposan.

És olyan méltóságteljes dolog így énekelni! Azt hiszem, nem mindegy, hogy az ember hogy dicséri az Urat. Amikor tavaly voltunk azon a virrasztó zsolozsmán a Bazilika oldalkápolnájában, amelyiken az egyházzenesz főiskolások énekeltek, a végén énekeltek valamit, az egész kórus, hát én sírva fakadtam, olyan szép volt. És akkor arra gondoltam, hogy ez az ének méltó arra, hogy Istent dicsőítsék: annak ilyennek kell lennie, nem lehet akármilyen. Mert az ember gondolhat akármit, meg lehet hálás, vagy szomorú vagy neheztelő vagy boldog, de amikor kinyitja a száját, hogy énekeljen, akkor oda kell tennie magát, hisz az éneklés mégiscsak szentebb dolog. Tudom, hogy ez nem jó megfogalmazás, de én azt érzem, hogy az más dimenziókban van, mint a gondolat, vagy a beszéd. Tehát, a zsolozsma is ilyen alkalom és mód, amikor az ember kifejezheti ezt.

A zsoltárokat magukat szeretem, meg azt is, hogy olyan régiak, de örök érvényűek. Ez és amit az éneklésről mondtam, a zsolozsmában összekapcsolódik. Nekem a zsolozsma valami olyan tevékenység, ami úgy belelopakodik az emberbe, észrevétlenül az ember részévé válik. Magáévá teszi így az ember nem is annyira a hittartalmakat, hanem inkább a hitre és az Istenre való reflexiókat. Mert az ember számára azok a szövegek, amelyeket gyakran mondogat, azok válnak kifejezővé.

Amikor bérmálkoztam, kaptam egy zsoltároskönyvet az elejébe beleírva a 120. zsoltár második felét, mint valami útravalót. Időnként ez eszembe jut,

és arra gondolok, hogy ez megvéd, mint ahogy a zoltár is mondja, hogy: „az Úr a te őriződ ...” Egyszer Bulgáriában voltam és az egyik reggel szomorú voltam. Kiültem a szálló elé és néztem a hegyeket, olyan szépek voltak, és akkor ez jutott az eszembe: „Szemeimet a hegyekre emelem, honnét jóne segítség énnekem?” Néhány nappal később pont ezt olvastam, és láttam, hogy ez éppen a 120. zoltár eleje! Ez olyan jó volt! A zoltárok behálózzák életünket...

(Tóth Rita, magyar–angol szakos egyetemi hallgató)

2007 áprilisában megjelent a *Graduale Hungaricum* című kötet, amely az elmúlt évtizedek során Magyarországon elkészült, népnyelvű, gregorián típusdalokra, ill. népénekre alkalmazott misetételeket közli a teljesség igényével az egyházi év egészére. E tételek először a *Kis magyar uzuális* elnevezésű gyűjteményben váltak ismertté, majd az *Éneklő Egyház* népénektárban véglegesedve terjedtek el, és az *Introitusok*, *Communiók*, illetve *Offertoriumok könyve* című füzetekkel egészültek ki. Az új kiadvány e termés összefoglalását adja anélkül, hogy az előbbieknél helyébe kívánna lépni.

Graduale Hungaricum

Kiadta a PREMONTREI REND GÖDÖLLŐI KANÓNIAJA 2007-ben,
Ullmann Péter Ágoston OPraem gödöllői kormányzó perjel jóváhagyásával.

Nyomta az Emericus Nyomda. 630 oldal (B5). ISBN 978-963-06-2144-1
Megvásárolható minden kedden, szerdán és pénteken 14–16 óráig
a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem Egyházzene Tanszéke
és a Magyar Egyházzenei Társaság könyvesboltjában:
1064 Budapest, Vörösmarty utca 35. III. emelet 318.
Ára a MET tagjainak 2000 Ft, nem tagoknak 2500 Ft.